

DOMSTOL
ADMINISTRASJONEN

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

Oppdragsgiver: Domstoladministrasjonen
Utarbeidet av: En prosjektgruppe ledet av tingrettsdommer Inger Bonnie Gjerde
Dato: 15. august 2016
Versjon: 1.0

Innhold

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister [SIDE 5](#)

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn [SIDE 6](#)
2. Gjennomføring av planmøte [SIDE 7](#)
3. Første saksforberedende møte [SIDE 9](#)
4. Andre saksforberedende møte [SIDE 12](#)
5. Evt. tredje saksforberedende møte eller fler [SIDE 13](#)
6. Overgang til hovedforhandling / saker som går direkte til hovedforhandling [SIDE 13](#)
7. Dom uten hovedforhandling [SIDE 15](#)
8. Dom selv om en av partene ikke møter [SIDE 15](#)
9. Gjentatte søksmål [SIDE 16](#)
10. Når det er en parallell sak etter lov om barneverntjenester [SIDE 16](#)
11. Saker med sperret adresse [SIDE 18](#)
12. Tilbakemelding til barnet [SIDE 19](#)

Vedlegg til nasjonal veileder i foreldretvister [SIDE 20](#)

Vedlegg 1	Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist SIDE 21
Vedlegg 2	Rettsbok planmøte i foreldretvist SIDE 22
Vedlegg 3	Planbrev i foreldretvist SIDE 25
Vedlegg 4	Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig SIDE 26
Vedlegg 4a	Ramme for referat fra samtale med barn, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31 SIDE 27
Vedlegg 4b	Innkalling til barnesamtale SIDE 28
Vedlegg 5	Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon SIDE 29
Vedlegg 6	Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon SIDE 30
Vedlegg 7	Støttet eller beskyttet tilsyn SIDE 31
Vedlegg 8	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1 SIDE 34
Vedlegg 9	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3 SIDE 35
Vedlegg 10	Momenter til partsforklaringen SIDE 36
Vedlegg 11	Huskeliste, momenter til robust rettsforlik SIDE 37
Vedlegg 12	Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7. SIDE 38
Vedlegg 13	Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/prosessfullmektiger SIDE 39
Vedlegg 13a	Vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til familievernkontoret SIDE 40
Vedlegg 14	Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontor i prøveperiode etter Barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkontoret SIDE 41
Vedlegg 15	Det materielle spørsmålet om dommerbytte SIDE 42
Vedlegg 16	Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling SIDE 44
Vedlegg 17	Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene SIDE 45

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

Etter at saksbehandlingen i barnelovsaker ble endret ved innføring av «konflikt og forsonings-modellen» har domstolenes håndtering av sakene vært i betydelig endring og utvikling. Disse sakene utgjør en stor andel av tvistesakene som behandles i førsteinstans.

Stortinget har, etter at den nye modellen ble innført, vedtatt flere lovendringer for å fremme barneperspektivet og barns rettigheter. Departementet har gjennomført ulike evalueringer av hvordan sakene behandles av domstolene, jf. blant annet redegjørelser i Prop. 85 L (2012-2013). Nye regler medfører behov for kompetansetiltak, nye arbeidsmetoder og økt tidsbruk. Evalueringer viser også at det er sentralt at retten sørger for en riktig utvelgelse av hvilke saker som egner seg for en meklingsbasert tilnærming, og hvilke saker som straks bør tilrettelegges for hovedforhandling.

Gjennom blant annet FNs barnekonvensjon, og ved vedtakelsen av Grunnlovens § 104 har Norge forpliktet seg til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i foreldretvister. Dette gjelder også for saksbehandlingen, og ved at barnet skal informeres og høres på en god måte før det tas beslutninger eller inngås rettsforlik.

Saker etter barneloven er ikke undergitt partenes frie rådighet. Retten har derfor ansvar for at saken er forsvarlig opplyst, jf. tvisteloven § 11-4, om nødvendig ved at retten krever andre og flere bevis, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd, og for at resultatet er til barnets beste. Dette gjelder også dersom saken avsluttes ved rettsforlik, jf. tvisteloven § 19-11 tredje ledd.

Saksbehandlingsreglene gir stort rom for skjønn og variasjon. Dette gir god mulighet for tilpasning til den konkrete saken. På den annen side kan dette også gi stor variasjon i praksis, noe som betyr at prosessen kan være lite forutsigbar for parter og profesjonelle aktører. Deler av barnelovsprosessen er spesialprosess. Den kan derfor reise andre spørsmål, og foranledige andre løsninger enn den ordinære prosessen etter tvisteloven.

Denne veilederen er blitt til gjennom et prosjektarbeid i regi av DA. Arbeidet har vært gjennomført av en arbeidsgruppe sammensatt av representanter fra DA og flere domstoler. Under prosessen har det vært innsamlet materiale fra en rekke domstoler, og det har vært kontakt med psykologforeningen, advokatforeningen, Bufdir, Barneombudet mfl.

Den enkelte dommer står som alltid fritt i sine dommerbeslutninger. Veilederen er ikke ment som noen bindende retningslinje for hvordan dommere skal behandle slike saker. Det vil alltid være mange ulike måter å håndtere slike saker på, og det vil også være ulike oppfatninger om hva som er den beste måten å håndtere en sak på. Likevel håper vi at veilederen kan være et fundament, en inspirasjon og et praktisk hjelpemiddel. Det er også et håp at bruk av veilederen vil medføre at saksbehandlingen blir mer åpen og forutsigbar for partene og de profesjonelle aktørene, uansett hvilke beslutninger den enkelte dommer tar.

Det er arbeidsgruppens oppfatning at planmøte, jf. tvisteloven § 9-4 (jf. veilederen punkt 1) bør tas i bruk på bred basis, også i foreldretvister. De domstoler og dommere som har tatt i bruk planmøte gir tilbakemelding om at dette fungerer meget godt. Et tidlig planmøte (ev. planbrev) innebærer at partene får rask respons fra retten. Det gjør at saken tidlig kommer inn på «riktig spor». Et planmøte der den kommende prosessen drøftes med prosessfullmektigene gjør det mer forutsigbart hvordan dommeren vil legge opp behandlingen. I tillegg er det grunn til å tro at bruken av planmøter vil kunne redusere den totale tidsbruken i disse sakene.

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn

Ny sak registreres og tildeles.

Sjekk:

- › at det foreligger gyldig meklingsattest
- › barnets bosted, verneting, eventuelt sperret adresse
- › barnets alder (jf. spm. om å høre barnet)
- › barnets navn og alder inn i saksforside Lovisa

Pålegg om tilsvar sendes ut snarest mulig. Det gis normalt ca. 2 ukers tilsvarsfrist med dato, kortere dersom saken haster (se nedenfor *Hvis saken haster*).

Telefonisk planmøte berammes normalt så raskt som mulig etter at stevning er innkommet. Planmøtet bør berammes på den dommeren som skal ha det saksforberedende rettsmøtet. Planmøtet kan gjerne holdes en til to dager etter tilsvarsfristen.

- › **Vedlegg 1:** Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist

Når tilsvar er kommet inn, gjennomføres normalt telefonisk planmøte, alternativt planbrev, for eksempel der det er selvprosederende parter

- › **Vedlegg 2:** Rettsbok planmøte i foreldretvist
- › **Vedlegg 3:** Planbrev i foreldretvist

Vurder berømmelse av saksforberedende rettsmøte.

Hvis saken haster

Saken kan haste ved at det er anført at barnet er utsatt for vold, overgrep eller andre skadelige forhold, eller for eksempel;

- › En part vil flytte med barnet
- › Samværsnekt
- › Utreiseforbud
- › Tvangsmulkt er begjært
- › Besøks- eller kontaktforbud er begjært
- › Tvangsvedtak etter lov om barneverntjenester er varslet

Om det anføres at saken haster kan det være hensiktsmessig at dommeren tar kontakt med partene/prosessfullmektigene *før* tilsvar har innkommet, (evt. i telefonmøte). Dette for å avtale tidspunkt for rettsmøte og avklare om sakkyndig bør oppnevnes. Det bør også avklares om hastesituasjonen riktiger kan håndteres av andre instanser ved eventuell akutt plassering av barneverntjenesten, illeggelse av besøks- og kontaktforbud av politiet etc.

Skal det avsies midlertidig avgjørelse og skal det eventuelt avholdes rettsmøte for muntlige forhandlinger før kjennelse etter barneloven § 60? Retten «kan» avsi kjennelse, og «skal» avsi kjennelse, jf. § 60 første ledd fjerde punktum etter krav fra en part «dersom det er ein risiko for at barnet blir utsett for vald eller på anna vis handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare».

Spørsmål om habilitet for en dommer som har avsagt en midlertidig avgjørelse i en foreldretvist er drøftet av Borgarting lagmannsrett i LB-2010-111233. Dommeren ble kjent inhabil på grunn av utformingen av kjennelsen.

I noen saker begjæres det midlertidig avgjørelse etter barneloven § 60 for å påvirke saksbehandlingstiden. Da kan behovet ofte dekkes ved rask kontakt for berømmelse av planmøte og saksforberedende rettsmøte. Der det anføres reell fare for barnet uten rask avgjørelse, må saken gis høy prioritet.

Hvis det er forsvarlig ikke å avsi kjennelse straks, bør det gjennomføres muntlig forhandling før saken tas opp til kjennelse. Muntlig forhandling er imidlertid ikke en nødvendig forutsetning, jf. barneloven § 60 fjerde ledd. Se ellers note 187 til barneloven § 60 i Gyldendal rettsdata.

Barn, som etter sin alder skal høres, må høres før en midlertidig avgjørelse.

2. Gjennomføring av planmøte

Aktuelle tema for planmøtet:

Om utenrettslig mekling er prøvd, hvor mange timer det er forsøkt meklet og eventuelt om partene har inngått en midlertidig avtale.

Berammelse av rettsmøte el. hovedforhandling.

Informasjon om saksgang og gjennomføring av rettsmøte, herunder om hvordan denne dommeren samarbeider med sakkyndig før og mellom rettsmøter. Avklar om det er innvendinger.

Oppnevning av sakkyndig, mandat, eventuelle habilitetsspørsmål og om den sakkyndige bør ha en spesiell kompetanse.

Partenes syn på spørsmålet om den sakkyndige bør snakke med partene forut for møtet.

Partenes syn på spørsmålet om den sakkyndige/dommeren eller begge bør snakke med barnet før møtet eller om dette bør utsettes til etter at saksforberedende møte er avholdt:

- › Få en oversikt over barnets fungering, på hvilken måte barnet er involvert i konflikten og om det er særlige forhold som det må tas hensyn til.
- › Er barnet hørt i forbindelse med meklingen?
- › Har partene synspunkter på hvor samtalen bør gjennomføres, (kan avhenge av barnets alder og fungering).
- › Barnets syn på hvordan det vil høres?
- › Ved flere barn bør barna som hovedregel høres hver for seg, men avklar hva partene mener om dette.
- › Avklar om det er ytterligere informasjon dommeren / den sakkyndige bør ha før samtalen med barnet gjennomføres.
- › Om dommeren tar sikte på å gjennomføre samtalen uten sakkyndig til stede, anbefales det å bruke en saksbehandler som rettsvitne.
- › Søk å avklare hvordan man best kan forberede barnet på samtalen.
 - › **Vedlegg 4:** Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig og **4 a:** Ramme for referat fra slik samtale, samt **4 b:** Innkallingsbrev til slik samtale. På DA (domstol.no/barn) og Barneombudets nettsider finner man animasjonsfilmen «Hva skjer i retten når mamma og pappa krangler om meg». (Alle domstoler har tilgang til DAs veiledningsfilm om barnesamtalen)

Bør det innhentes dokumentasjon fra barneverntjenesten?

- › **Vedlegg 5:** Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon

Bør det innhentes dokumentasjon fra politiet?

- › **Vedlegg 6:** Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon

Når det innhentes slik dokumentasjon, må den praktiske dokumenthåndteringen avklares. Vanligvis vil alt retten mottar gjøres kjent for partene, og det er praktisk at mottatte

dokumenter sendes prosessfullmektigene med oppfordring om å påberope det man mener har betydning som bevis, jf. tvisteloven § 21-7. Retten må også selv vurdere hvilke dokumenter som bør inngå for å sikre en forsvarlig opplysning, jf. tvisteloven §§ 11-4 og 21-3 annet ledd. Hvordan dokumentene gjøres kjent for partene vil være avhengig av om partene har partsrettigheter i underliggende sak, og om det er snakk om personsensitive opplysninger. Det anbefales å drøfte den praktiske dokumenthåndteringen med prosessfullmektigene.

Er det aktuelt å innhente uttalelse fra barneverntjenesten etter barneloven § 61 første ledd nr. 6?

Er det behov for samordning med, eller informasjonsinnhenting fra, parallell sak om barnet etter barnevernloven (se punkt 9), eller straffesak (tilrettelagt avhør?), besøksforbud, eller sak etter utlendingsloven?

Er det aktuelt å vise partene tilbake til mekling etter barneloven § 61 første ledd nr. 2?

Er det aktuelt å oppnevne egen advokat for barnet, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 5?

Er det behov for tolk?

Er det taushetsplikt som bør oppheves?

- › Politi, politiregisterloven § 30
- › Forvaltningsmessig taushetsplikt (skole, barnehage) kan løses ved samtykke fra parten(e), eventuelt samtykke fra departementet, tvisteloven § 22-3
- › Profesjonsbestemt taushetsplikt krever samtykke fra parten, men se Rt-2004-1668, avsnitt 41.
- › Lovkollisjon. Familievernkontorene er nevnt i tvisteloven §22-3 hvor de er omtalt sammen med instanser som har forvaltningsmessig taushetsplikt. Familievernkontorloven §§ 5 og 5 a viser til taushetsplikt etter helsepersonelloven, altså profesjonsbestemt som IKKE kan oppheves av departementet.

Andre forhold av betydning for saksforberedelsen?

- › **Vedlegg 7:** Støttet eller beskyttet tilsyn

Dommeren tar stilling til om sakkyndig skal oppnevnes etter å ha hørt partene. Dersom sakkyndig skal ha kontakt med partene, barnet eller andre før rettsmøtet, bør det normalt inngå i mandatet at det utarbeides et kort, skriftlig notat, som oversendes retten og partene. Dersom sakkyndig skal snakke med barnet, anbefales det at vedkommende utarbeider et notat.

- › **Vedlegg 8:** Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1
- › **Vedlegg 9:** Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3
 - » Sakkyndig velges normalt blant de som står på psykologforeningens liste over sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndige, eller fra tingrettens eget utvalg over sakkyndige, forutsatt at de har gjennomført nevnte utdanning. Partene og den sakkyndige innkalles til saksforberedende møte iht. barneloven § 61 første ledd nr. 1, med mindre det er avklart at rettsmøte ikke er hensiktsmessig.

3. Første saksforberedende møte

Del 1 av møtet:

De fleste dommere foretrekker å møte den sakkyndige ca. 15 minutter før rettsmøtet. En slik forberedende samtale kan alternativt skje pr. telefon. I formøtet blir dommeren orientert om ev. opplysninger som er innhentet, og dommeren planlegger i samråd med sakkyndig hvordan rettsmøtet skal gjennomføres. Dommeren kan gjerne presisere overfor den sakkyndige at det i samtalen ikke kan utveksles informasjon eller vurderinger som ikke gjøres kjent for partene i rettsmøtet.

Etter innledende formaliteter (presentasjon, habilitet m.m.), bør dommeren holde en kort innledning med orientering om prosessen og formålet med saksbehandlingsformen generelt, eventuelt konkret om formålet med møtet i den konkrete saken.

Momenter som kan brukes til innledningen:

- › Dommeren har ansvar for sakens opplysning, taushetsplikt er opphevet for barneverntjenesten jf. barneloven § 61 a, det forutsettes at partene opphever annen taushetsplikt, for barnehage, skole, helsepersonell og lignende (om dette ikke er avklart i planmøtet).
- › Barneloven legger opp til at retten skal forsøke mekling mellom partene.
- › Mange fordeler med å komme til enighet.
- › Foreldrekonflikter har negativ innvirkning på barna.
- › Muligheten for prøveordninger med bistand fra sakkyndig.
- › Alternativ til dom- konfliktdepende og mulighet for tilpassede/fleksible løsninger.
- › Hensynet til barnets beste er alltid det overordnede, retten har ansvar for at saken er godt opplyst og gir grunnlag for en god løsning for barnet. Om hensynet til barnets beste tilsier det, bestemmer dommeren at saken ikke er egnet for mekling og at det skal avholdes hovedforhandling.
- › Den sakkyndiges bidrag og rolle i prosessen.
- › Partenes og advokatenes rolle.
- › Nevne mulig habilitetsproblematikk ved en overgang fra mekling til hovedforhandling. Se nærmere under punkt 5 nedenfor.
- › Barnets syn. Påpek overfor partene at barnets syn skal vektlegges etter alder og modenhet. Avklar hvem som skal snakke med barnet og øvrige rammer dersom dette ikke allerede er gjennomført.
- › Barnet skal høres også før det inngås rettsforlik som avslutter saken.
- › Orienter om hvordan rettsmøtet er tenkt lagt opp og om noen har kommentarer til det. (F.eks.: Første økt: Informasjonsinnhenting. Pause. Andre økt: Drøfting og løsningsorientering).
- › Sakkyndig presenterer seg (arbeidssted, kompetanse, erfaring mv.).
- › Dersom den sakkyndige har opplysninger han/hun har innhentet forut for rettsmøtet, kan det redegjøres for disse nå, eller etter partsforklaringene. Dette avhenger av en konkret vurdering i den enkelte saken.
- › Det anbefales uansett at den sakkyndige lager et kort notat om det ikke allerede er gjort. Sakkyndig rapporter / uttalelser i saker etter barneloven skal ikke sendes til Barnesakkyndig kommisjon.
- › Prosessfullmektigene gis vanligvis anledning til å holde en kort innledning (ca. 5 minutter) der de redegjør for hovedproblemstillingen(e) i saken.
- › Partene formanens, avgir forsikring, og får deretter ordet til å redegjøre nærmere om barnas og sin egen situasjon.

- › Det kan være hensiktsmessig, jf. tvisteloven § 23-2 (2) at dommeren stiller spørsmål først, så advokatene og til slutt sakkyndig. Dette kan lette strukturering og oversikt, og bidra til å etablere en konstruktiv tone.
 - » **Vedlegg 10:** Momenter til partsforklaringen
- › Dommeren bør bidra til å holde fokus på barnet og på lovens kriterium om barnets beste.
- › Prosessfullmektigene gis mulighet til å stille spørsmål; også til sakkyndig.
- › Dommeren bør i samarbeid med den sakkyndige søke å avklare om det foreligger problematikk knyttet til overgrep, vold, psykiatri, rus e.l., og i så fall foreta en vurdering av om det er hensiktsmessig med ytterligere mekling i saken.
- › Kort oppsummering før retten tar pause. Hvor står partene og hvor ligger eventuelt løsningsmulighetene til barnets beste?
- › Sakkyndig får ordet for å komme med innspill vedrørende barnefaglige spørsmål (f.eks. om delt bosted og små barn, om høyt konfliktnivå og skade på barn, hva som eventuelt kan prøves ut m.m.).
- › Dommeren vurderer om saken er egnet for videre mekling, ev. i samarbeid med sakkyndig eller med komplementerende tilbud fra familievernet.

Pause:

Partene konfererer med egen prosessfullmektig.

Det kan vurderes å gi partene mulighet til å snakke med den sakkyndige hver for seg.

Dommeren konfererer med den sakkyndige om problemstillingene i saken og mulige løsningsforslag/forsøksordninger. Neste del planlegges.

Del 2 av møtet:

Dommeren styrer møtet og igangsetter eventuelt meklingsprosessen.

Prosessfullmektigene/partene redegjør for sitt syn på de spørsmål som ble skissert før pausen (aktuelle løsninger, fremdrift, eventuell prøveperiode, hovedforhandling, sakkyndig m.m.).

Sakkyndig bistår med innspill, kommentarer og veiledning, og brukes aktivt for å belyse barnefaglige spørsmål.

Særmøter med sakkyndig kan tillates. Dommeren deltar ikke i særmøter med partene.

Dersom partene blir enige, kan det inngås rettsforlik eller utenrettslig avtale og saken avsluttes. Merk at barn som etter sin alder skal høres, må være hørt dersom det inngås rettsforlik.

- › **Vedlegg 11:** Huskeliste, momenter til robust rettsforlik

Ved midlertidig enighet kan partene avtale en prøveordning frem til neste rettsmøte.

Prøveordningen protokolleres i rettsboken, det skal ikke inngås «midlertidig rettsforlik» (som savner lovhjemmel), men «midlertidig avtale», denne undertegnes i rettsboken av partene og dommeren.

Det bør framgå av rettsboken om den sakkyndige skal oppnevnes videre, og hvilke oppgaver han/hun skal utføre i prøveperioden, og i hvilket omfang (veiledning av partene, samtaler med barn/partner, observasjon, innhente informasjon fra andre etater o.l.).

- › **Vedlegg 12:** Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7

Det bør avklares om det er aktuelt å henvise partene tilbake til mekling på familievernkontoret, eller å henvise dem til å få bistand fra familievernkontoret i prøveperioden. Det må i så fall avklares at familievernkontorets taushetsplikt oppheves for dommeren og sakkyndig.

- › **Vedlegg 13:** Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2
- › **Vedlegg 14:** Brev for å henvide til veiledning fra familievernkontoret i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7

Første prøveperiode har normalt en varighet på 2-4 måneder, men dette må tilpasses barnets behov / partenes situasjon / hva som skal skje i prøveperioden.

Dersom sakkyndig eller familievernkontoret skal bistå i prøveperioden, bør det avtales at det skal utarbeides et kort notat som skal sendes retten og partene forut for neste rettsmøte. Det settes frist med dato for innsendelse (se vedlegg 14).

4. Andre saksforberedende møte

Sakkyndig møter normalt 15 minutter før rettsmøtet starter, med mindre det på forhånd er telefonkontakt. Dommeren orienteres om kontakten med partene og den sakkyndiges øvrige arbeid i prøveperioden. Planlegging av møtet i samråd med den sakkyndige, hva som bør være i fokus, hva det er viktig å få belyst m.m.

Dommeren innleder med utgangspunkt i avtalen og at denne nå skal evalueres.

Partene gis ordet til å forklare hvordan det har gått siden forrige rettsmøte, la gjerne sak-søkte starte denne gangen.

Prosessfullmektigene gis anledning til å stille spørsmål til partene.

Den sakkyndige orienterer om arbeidet han/hun har utført siden forrige møte og hvilke opplysninger som er innhentet, eventuelt hvilke vurderinger dette gir grunnlag for å foreta. Det kan noen ganger være fornuftig å gi ordet til den sakkyndige *før partene*, dette kan bidra til å løfte fram barnet og dets situasjon, og dempe konfliktnivået.

Partene/prosessfullmektigene kan stille spørsmål til den sakkyndige.

Det er viktig å få fram eventuelle positive erfaringer / progresjon i saken som det kan bygges videre på.

Etter at partene og sakkyndig har uttalt seg om situasjonen siden forrige rettsmøte, anbefales det å rette fokus mot løsninger som kan være aktuelle på kort og/eller lang sikt, herunder om det er aktuelt å utvide eller endre den ordningen som har fungert i prøveperioden.

Hvis det er hensiktsmessig, og partene ønsker det, kan retten beramme nytt rettsmøte med prøveperiode på 2-4 måneder, eller en annen tidsramme som er tilpasset den konkrete saken.

Hvis dommeren anser at det ikke er utsikt til at videre mekling kan føre fram, bør det vurderes å beramme hovedforhandling etter andre rettsmøte.

5. Evt. tredje saksforberedende møte eller fler

Gjennomføres etter samme opplegg som andre rettsmøte. I saker med flere rettsmøter vil det gjerne være behov for mindre tid fordi saken er kjent.

Det finnes ingen regel for hvor mange rettsmøter man kan ha, men dommeren må sette strek for prosessen og beramme hovedforhandling der prosessen ikke er konstruktiv. Noen saker har god effekt av tålmodig tilnærming med flere kortere møter over lengre tid. Tiden som investeres i dette kan noen ganger spare barnet, partene og domstolene for gjentatte søksmål.

6. Overgang til hovedforhandling/saker som går direkte til hovedforhandling

Ved overgang til hovedforhandling må det avklares om dommeren som har meklet også skal være hovedforhandlingsdommer. Dommere har ulike syn på hvor terskelen ligger for et dommerbytte. Veilederen tar ikke sikte på å komme med en anbefaling om hvilken praksis som bør følges. Formålet er å få økt bevissthet om hvilke elementer som kan inngå i vurderingen. Formålet er videre å sikre god kommunikasjon med partene og prosessfullmektigene i spørsmålet om dommerbytte, og at prosessen knyttet til dette er god.

Prosesen: Partenes syn på om dommeren bør/kan fortsette som hovedforhandlingsdommer etter meklinger i saksforberedende møter må avklares. Det anbefales at dommeren tar opp spørsmålet på eget initiativ og at dette protokolleres. Videre anbefales det at man *ikke* krever at partenes syn på dommerbytte avklares muntlig i rettsmøtet. Partene bør få en kort frist for å komme med innvendinger mot at en dommer som har meklet også skal være hovedforhandlingsdommer. Dette blant annet for at advokatene skal ha anledning til en reell drøftelse med sine klienter.

- › **Vedlegg 15:** Det materielle spørsmålet om dommerbytte

I tilfelle dommerbytte bør dommeren uansett skrive referat fra samtalen med barnet.

Det kan opplyses om at partene i fellesskap kan be om at berammelsen av hovedforhandling gjøres om til saksforberedende rettsmøte dersom de likevel ønsker å inngå avtale/rettsforlik. Videre kan man minne om at det kan mekles på ethvert trinn av saksbehandlingen.

Ved overgang til hovedforhandling kan det være hensiktsmessig at det skrives et eget planbrev, eller gjennomføres et nytt telefonisk planmøte, det siste særlig om det skjer dommerbytte.

Vær spesielt oppmerksom på hovedforhandlingsprinsippet, jf. tvisteloven § 11-1 dersom samme dommer følger saken fra meklingssporet til hovedforhandling. Det kan ikke bygges på annet enn det som er kommet fram under hovedforhandlingen. Dette bør også advokatene bli minnet om i eget planbrev i forkant. Dersom det vises til dokumentasjon, forklaringer eller annen bevisføring fra saksforberedende rettsmøter, må det være klart for partene hva retten vil bygge på. Beviset må ha vært gjenstand for kontradiksjon, se også tvisteloven § 26-2. Av samme grunn bør det ikke legges opp til en kortvariant av en hovedforhandling.

Det anbefales ikke å bruke formen «saksforberedende rettsmøte med mulig overgang til hovedforhandling». En slik behandlingsform kan skape vanskelige forhold for partenes prøveperiode hvis de samtidig skal posisjonere seg eller forberede seg til en hovedforhandling. Denne formen gjør det også vanskelig for advokatene å forberede en mulig hovedforhandling på en forsvarlig måte.

Ved overgang til hovedforhandling anbefales at det arbeid sakkyndig har utført som ledd i oppnevning etter barneloven § 61 første ledd nr. 1 dokumenteres skriftlig, hvis dette ikke

allerede er gjort. Det samme gjelder dersom den sakkyndige i retten har gitt uttrykk for vurderinger som ikke fremgår av saksdokumentene. Det er vanlig å innkalle vedkommende som sakkyndig vitne / sakkyndig for å avgi forklaring i retten. Det må avklares om det er retten eller partene som eventuelt skal kalle inn den sakkyndige.

Dersom det er aktuelt med en sakkyndig utredning etter barneloven § 61 første ledd nr. 3, må det avklares om den sakkyndige som var oppnevnt etter nr. 1, kan oppnevnes med nytt mandat.

Om den sakkyndige skal oppnevnes for videre utredning av saken, avhenger av om vedkommende anses habil, se momentene til vurdering av dommerens habilitet over.

Slik overgang forutsetter uansett at den sakkyndige er villig, og dessuten har den kompetanse som saken krever. I særlig kompliserte saker kan det være aktuelt å oppnevne to sakkyndige. Partene gis anledning til å uttale seg før sakkyndig oppnevnes med nytt mandat.

I noen saker kan det være hensiktsmessig å sette rett med fagkyndige meddommere iht. tvisteloven § 9-12 stedet for å oppnevne sakkyndig i forkant. Dette kan for eksempel være når det allerede foreligger omfattende dokumentasjon og vurderinger fra ulike instanser, og det først og fremst er behov for fagkyndighet ved bevisvurderingen. Utgiftene til meddommere vil være dekket av staten, jf. rettsgebyrloven § 10 første ledd nr. 4

Vurder om det er behov for å innhente ytterligere dokumentbevis eller vitnebevis for å sikre at saken er forsvarlig opplyst, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd. Se til illustrasjon HR-2015-506-U.

Der sakkyndig har gjort bruk av «komparentopplysninger», oppstår spørsmålet om det er forsvarlig å bygge på opplysninger eller vurderinger som tilflyter retten indirekte via sakkyndig, jf. tvisteloven § 21-9. Det anbefales å være forsiktig med slik indirekte bevisførsel om vesentlige opplysninger fra sentrale informanter.

Vurder gjerne om retten selv skal kalle inn vitner fra familiens offentlige nettverk, som skole eller barnehage, da det kan være lettere for slike å bli involvert i saken av domstolen enn av en av partenes advokater. Tenk også gjerne igjennom formaningen til disse vitnene, slik at det formidles klart at de ikke blir bedt om å avgjøre saken, men å bidra med kjennskap/kunnskap om hva de vet, har observert og vurdert.

Særlig om beviskrav:

- › Rt. 1989 side 320. Det skal ikke tas noen risiko.
- › Ot. prp.nr. 103 (2004-2005) kap. 5.3. om beviskrav og tvilsrisiko i saker etter barneloven med alvorlige forhold i faktum. Beviskravet senkes til under 50 % sannsynlighet; tvil skal komme barnets sikkerhet til gode.
- › Vær oppmerksom på at både *beviskrav* og *bevistema* er helt forskjellige der barnelov og straffelov overlapper.

Særlig om sakskostnader:

- › I saker etter barneloven gjelder tvisteloven kapittel 20 om sakskostnader. De vanlige reglene om sakskostnader gjelder også i disse sakene, utfyllt av blant annet hensynet til barnets beste, jf. barneloven § 48 første ledd. Det gjelder også unntaksbestemmelsen i tvisteloven § 20-2 tredje ledd, der den tapende part kan fritas for kostnadsansvaret. Om anvendelsen av denne bestemmelsen i familiesaker, heter det i kommentaren til tvisteloven (Schei m.fl. 2. utg, s 712):

«Det ligger innenfor rammen av rettens kompetanse å vurdere om spesielle trekk ved sakstypen tilsier at kostnadsrisikoen fordeles mellom partene selv om en av dem har vunnet saken.»

Domstolene har i barnefordelingssaker med god grunn vært tilbakeholdne med å idømme den tapende part kostnadsansvar. Retten fastsetter med barnets

beste som rettesnor fremtidige ordninger i spørsmål av stor personlig betydning for partene, og som de har et felles ansvar for å løse ved samlivsbrudd, se som nyere eksempler Rt.2010 side 1528 og Rt. 2012 side 570.

På den annen side har det betydelig egenverdi at slike tvister løses i minnelighet, og mekling har derfor en særlig fremtredende plass i saksbehandlingen for domstolene. Erstatning for motpartens sakskostnader er en sanksjon som kan være velbegrunnet overfor en part som kan bebreides at det kom til sak ved å innta klart ufunderte standpunkter, ved å tviste om lite vesentlige spørsmål, eller forlenge konflikten ved å bruke rettsmidler eller reise endringssaker uten god grunn.»

7. Dom uten hovedforhandling

Dersom partene samtykker, kan retten avsi dom uten hovedforhandling, (f.eks. i en oversiktig sak som ikke krever full bevisførsel) jf. barneloven § 61 første ledd nr. 8.

Se også punkt 8 nedenfor om gjentatte søksmål.

8. Dom selv om en av partene ikke møter

Det er ikke adgang til å avsi fraværssdom i saker etter barneloven. Retten er likevel ikke forhindret fra å avsi dom etter vanlig realitetsbehandling selv om en av partene ikke møter. Forutsetningen er at partene er lovlig stevnet, og at saken er forsvarlig opplyst. Barn som etter sin alder skal høres, må høres også i slike saker.

- › **Vedlegg 16:** Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling.

9. Gjentatte søksmål

Ved gjentatte søksmål bør dommeren være spesielt oppmerksom på om det er hensiktsmessig å innlede ytterligere mekling mellom partene eller om hovedforhandling bør berammes straks. Dette kan avklares i planmøte.

Dersom det er åpenbart at det ikke foreligger «særlege grunnar» som taler for å endre tidligere dom/rettsforlik, kan det avsies dom uten hovedforhandling, jf. barneloven § 64 andre ledd jf. tredje ledd og Backer, Barneloven, Kommentartutgave, 2. utgave på side 591 flg. En slik dom kan bare gå ut på å opprettholde gjeldende avgjørelse. Dette kan retten på ethvert tidspunkt under saksforberedelsen gjøre av eget tiltak, evt. etter å ha innhentet sakkyndig uttalelse om spørsmålet. Barn som etter sin alder skal høres, må høres også i slike saker.

Vær oppmerksom på muligheten for å nekte fri sakførsel «dersom det er urimelig at det offentlige betaler for bistanden», jf. rettshjelploven § 16 femte ledd, eventuelt å tilkjenne sakskostnader dersom en part gjentatte ganger reiser søksmål som ikke fører fram, jf. tvisteloven § 20-2, se Tore Schei m.fl., Tvisteloven, kommentartutgave, 2. utgave side 712. Det er normalt naturlig å vente med å avgjøre dette til etter at tilsvar er mottatt.

Noen advokater søker om fri sakførsel før sak reises. Der det dreier seg om gjentatt søksmål / endringssak anbefales å utvise varsomhet med å innvilge i forkant, eventuelt utover det nødvendige til å utarbeide stevning/tilsvar først.

10. Når det er en parallell sak etter lov om barneverntjenester

Kort om problemstillingen:

Retten kan få inn saker etter barneloven hvor det samtidig er reist sak (for fylkesnemnda og/eller retten) om inngrep etter lov om barneverntjenester / overprøving av vedtak etter lov om barneverntjenester (tvisteloven kapittel 36) for de samme barna. Dette kan gjelde både ordinære vedtak og hastevedtak.

Det bør klargjøres i planmøtet (se punkt 2) om dette er situasjonen. Grensen mellom de to sakstypene reiser kompliserte, men praktisk viktige spørsmål. Det har stor betydning for en hensiktsmessig, effektiv, skånsom og prosessøkonomisk behandling at det investeres tid i slik avklaring, særlig om mulig samordning og fornuftig rekkefølge, slik at unødige prosesser kan unngås.

Sakene kan ikke forenes til felles behandling, jf. tvisteloven § 36-1 (1).

Dersom barnet allerede er tatt under barneverntjenestens omsorg, vil avgjørelsen etter barneloven først og fremst ha betydning for hvem av foreldrene som er i posisjon til å kreve tvangsvedtaket opphevet.

Foreldre har rettslig interesse i spørsmål etter barneloven selv om det er fattet et tvangsvedtak etter barnevernloven.

Dersom barnets "faste bosted" etter *barneloven* flyttes fra en forelder til en annen etter at tvangsvedtak i barnevernssak er fattet, må behandlingen av krav om opphevelse av omsorg/ tilbakeføring til den andre forelderen etter *barnevernloven* starte i fylkesnemnda som første instans, se blant annet Rt. 2004 side 875.

Der barnet er tatt under omsorg ved et *midlertidig* hastevedtak etter barnevernloven, vil en rask midlertidig kjennelse etter barneloven § 60, hvor barnets faste bosted flyttes fra den forelder som tvangsinngrepet er rettet mot, til den andre, kunne føre til at hastevedtaket etter barnevernloven oppheves, og forslag om omsorgsovertakelse ikke fremmes eller

trekkes. Der det ligger til rette for dette vil en rask behandling i tingretten kunne spare alle involverte for unødige prosesser.

I noen tilfeller er «den andre» forelderen allerede midlertidig fosterhjem for barnet i regi av barneverntjenesten (jf. barnevernloven § 4-22 med forskrifter, § 4-15, annet ledd mv., se utdypende blant annet i rundskriv Q-0835 fra BLD, og NOU 2012:5 pkt. 7.2.3.).

Vær oppmerksom på saker der fylkesnemnda har behandlet spørsmål om én forelder etter en omsorgsovertakelse fra den andre, kan være midlertidig fosterhjem for sitt eget barn (nettopp i påvente av en endring i posisjoner mellom foreldre etter barneloven). Fylkesnemndas slutning hva gjelder dette spørsmålet kan overprøves av domstolen, se nærmere Rt-2011-377.

Praktiske grep i parallelle saker:

Der et barn er omfattet av to parallelle saker på denne måten bør dommeren:

- › Innhente barnevernsdokumentene (herunder fylkesnemndsvedtaket og møteboken fra fylkesnemnda, eventuell rettsbok fra planmøte eller planbrev fra overprøvingssaken etter barnevernloven), jf. barneloven § 61 a.
 - » **Vedlegg 5:** Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon
- › Med partenes samtykke, innhente informasjon fra den parallelle saken for retten (informasjon om berammelse, oppnevning og tilsvarende).
- › Merk at å unnlate å opplyse saken på denne måten kan være opphevelsesgrunn, jfr. HR-2015-506-U.
- › Informasjon innhentes skriftlig med kopi til partene.
- › Vurdere muligheten for en samordning / hensiktsmessig rekkefølge av behandlingene, eventuelt stansing, jf. tvisteloven § 16-18.

Dommeren kan vurdere om barneverntjenestens saksbehandler bør være tilgjengelig per telefon under det saksforberedende møtet.

Dommeren kan også vurdere å be om partenes samtykke til at barneverntjenestens saksbehandler er til stede under saksforberedende rettsmøte etter barneloven, alternativt møter som vitne. Selv om partene som utgangspunkt kan være ubekvemme med dette, kan en slik modell forhindre uheldige utslag av at det pågår to parallelle prosesser med unødig tidsspille før barnets videre situasjon kan avklares.

Momenter som kan tale for at det er hensiktsmessig at barneverntjenestens saksbehandler er til stede under det saksforberedende rettsmøtet er for eksempel:

- › Om partene er uenige om hva barneverntjenesten faktisk gjør, eller saksforbereder, eller hva som vil bli konsekvensen for barnevernssaken av et rettsforlik eller en midlertidig kjennelse som endrer partenes posisjoner etter barneloven.
- › Om partene er uenige om hva barneverntjenesten kan/vil tilby av hjelpetiltak til den ene eller andre av foreldrene.
- › Om barneverntjenesten bør høre partsforklaringer dersom en av partene har hatt liten/ingen/dårlig kommunikasjon med barneverntjenesten.
- › Om barneverntjenesten bør få avklart bedre hva prosessen etter barneloven kan "løse" og hva den ikke kan løse.

Retten bør generelt tilstrebe at begge prosesser av hensyn til barnet raskt blir forsvarlig opplyst, og dermed kan gjennomføres raskere. Det er relevant for dommeren å spørre om hvorfor det ut fra barnets perspektiv er en god løsning at de to prosessene ikke er transparente i forhold til hverandre.

Dommeren kan vurdere å foreslå at en og samme sakkyndig forestår utredning hvis dette er aktuelt både i barnevernssaken og i foreldretvisten.

Det er ikke noe formelt i veien for at en og samme dommer kan behandle begge sakene.

Der det skjer, må imidlertid dommeren sørge for at opplysninger/kunnskap man har fra behandlingen av den parallelle saken, og som er relevant for avgjørelsen i den aktuelle saken, gjøres til gjenstand for kontradiksjon.

Dersom man som dommer får informasjon i en foreldretvist som gir grunn til sterk bekymring for et barn, kan det synes påkrevet å melde bekymring til barneverntjenesten.

- › Det har vært ansett som tvilsomt om dommere er omfattet av meldeplikt til barneverntjenesten etter barnevernloven § 6-4 annet ledd. Temaet er utførlig drøftet i et høringsnotat av 12. oktober 2012, der departementet blant annet fremmet forslag om uttrykkelig lovbestemt meldeplikt for dommere. Forslaget har ikke vært fulgt opp. Med henvisning til Høyesteretts upubliserte kjennelse av 23. juni 2000, sak nr. 2000-484, er det oppsummert at rettsstilstanden synes å være at dommeren ikke har meldeplikt, med reservasjon for avvergeplikten i straffeloven § 139. Utover disse tilfellene bør behovet for å melde bekymring løses ved at man ber om at den sakkyndige ivaretar dette.

Det hender at det kommer henvendelser til retten fra en barneverntjeneste som ønsker kopi av en dom eller en sakkyndig utredning i en avsluttet foreldretvist. Av den nevnte kjennelsen fra Høyesterett kan det utledes at barneverntjenesten kan gis innsyn i sentrale dokumenter, som en sakkyndig utredning, med grunnlag i tvisteloven § 14-1 nr. 3, og at dette ikke vil være begrenset av dommerens taushetsplikt etter domstolsloven. Det må kunne legges til at også en dom er et slikt sentralt dokument som barneverntjenesten kan gis innsyn i.

11. Saker med sperret adresse

Oslo tingrett er valgfritt verneting for saker der det er innvilget sperret adresse, jf. barneloven § 57 tredje punktum. For en orientering om hva dette innebærer, *se gjerne nærmere i lovforarbeidene Ot. prp.nr.103 (2004-2005) pkt. 5.5. Se også*

- › **Vedlegg 17:** Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene.

12. Tilbakemelding til barnet

Der barnet har formidlet sin mening, skal barnet orienteres om utfallet av saken og hvordan barnets mening er tillagt vekt, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 4 andre punktum.

Denne orienteringen skal gis av dommeren eller den dommeren utpeker. Dette kan være den sakkyndige, der hvor det har vært oppnevnt sakkyndig, eller det kan være andre som kjenner barnet godt. Dersom det er avsagt dom i saken anbefales det normalt at det er en annen enn foreldrene som gir slik tilbakemelding. Ofte kan det være hensiktsmessig at den som har snakket med barnet i forkant også formidler resultatet. Tilbakemelding skal gis også der saken avgjøres ved rettsforlik.

Tilbakemeldingens formål er å informere og skape sammenheng, og diskusjon med barnet, eller mer emosjonell ivaretagelse faller utenfor. Det kan være tilrådelig at barnet har med seg en trygg voksen, særlig der resultatet ikke er overensstemmende med barnets uttrykte ønske. Der resultatet er i tråd med barnets ønske anbefales det at man understreker at resultatet allikevel ikke er barnets ansvar.

Det bør utarbeides dokumentasjon i saken om at barnet er informert, enten i form av et oversendelsesbrev til den som skal orientere barnet, eller en bekreftelse fra denne, eller et notat på saken der dommeren selv gir denne orienteringen.

Vedlegg til nasjonal veileder i foreldretvister

Oversikt over vedlegg

- Vedlegg 1 Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist
- Vedlegg 2 Rettsbok planmøte i foreldretvist
- Vedlegg 3 Planbrev i foreldretvist
- Vedlegg 4 Huskeliste for samtale med barn
 - 4a Ramme for referat fra samtale
 - 4b Innkalling til barnesamtale
- Vedlegg 5 Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon
- Vedlegg 6 Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon
- Vedlegg 7 Støttet eller beskyttet tilsyn
- Vedlegg 8 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1
- Vedlegg 9 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3
- Vedlegg 10 Momenter til partsforklaringen
- Vedlegg 11 Huskeliste, momenter til robust rettsforlik
- Vedlegg 12 Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7
- Vedlegg 13 Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2
 - 13a Vise tilbake til mekling, barneloven § 61 første ledd nr. 2, brev til familievernkontoret
- Vedlegg 14 Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontoret i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7
- Vedlegg 15 Det materielle spørsmålet om dommerbytte
- Vedlegg 16 Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling
- Vedlegg 17 Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene

Vedlegg 1 Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist

Etter avtale holdes planleggingsmøte i ovennevnte sak

Dag, dato, klokkeslett

Møtet vil bli gjennomført som fjernmøte. Deltakerne vil bli oppringt fra retten. Vi forutsetter at du selv underretter din part om møtet.

I planmøtet ønsker retten å få avklart blant annet:

1. Om det bør gjennomføres mekling i rettsmøte
2. Hvor mange timer som har vært meklet på familievernkontoret og om barna har vært hørt der
3. Om det skal holdes rettsmøter under saksforberedelsen
4. Om det er spesielle forhold ved saken som skal belyses, for eksempel ved innhenting av dokumentasjon fra barneverntjeneste, politi eller lignende. Høyt/langvarig konfliktnivå, ev. tidl. saker om samme tema, rus eller psykiatri, vold/overgrep, ulikt styrkeforhold, særlig behov hos barn, særlig behov pga. fremmed kultur, behov for tilsyn politianmeldelse, barnevernssak, utlendingssak eller annet
5. Om det er knyttingspunkter til sak etter barnevernloven, straffesak, sak etter utlendingsloven som bør hensyntas/samordnes
6. Partenes syn på når og på hvilken måte barnet bør høres
7. Om det skal oppnevnes sakkyndig etter § 61 første ledd nummer 1 eller 3, om den sakkyndige bør ha særlig kompetanse på noe område, og om den sakkyndige og/eller dommer bør gjennomføre samtaler med partene og/eller barnet forut for rettsmøte
8. Om det er behov for tolk til rettsmøter
9. Om det kan ha noe for seg å vise partene tilbake til mekling med henvisning fra retten, barneloven § 61 nr. 2, oppnevne representant for barnet, barneloven § 61 nr. 5, innhente uttalelse fra barneverntjeneste/sosialtjeneste, barneloven § 61 nr. 6, innhente uttalelse/dokumentasjon fra andre, få fritak fra taushetsplikt
10. Hastesak, spørsmål om midlertidig avgjørelse
11. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen

NN TINGRETT

RETTSBOK

Den 2016 kl. ble planleggingsmøte holdt som fjernmøte i NN tingrett

Saksnr.: Saksnummer

Dommer: DommerTittel DommerNavn

Saken gjelder: Planmøte i barnelovsak

Part Advokat

mot

Motpart Advokat

Møtedeltakere:

Møtet ble holdt med deltakerne til stede i retten/ som fjernmøte. *[Ved fjernmøte: Opplys hvor deltakerne befant seg]*

Partene ble gitt anledning til å uttale seg om plan for den videre behandlingen av saken.

Spørsmål til behandling	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
1 Megling , antall timer mekling ved familievernkontor? Begge møtt? Hvorfor ikke? Har andre tilbud i familievernet vært benyttet? Møter mellom partene uavhengig av megling? Noen midlertidig avtale/ordning? Har barnet vært hørt i familievernet?	
2 Hvem og hva saken gjelder , barn, alder, tvistepunkter	
3 Særlige forhold <ul style="list-style-type: none"> › Høyt/langvarig konfliktnivå, ev. tidl. saker om samme tema › Rus eller psykiatri › Vold/overgrep › Ulikt styrkeforhold › Særlig behov hos barn › Særlig behov pga. fremmed kultur › Behov for tilsyn › Politianmeldelse › Barnevernssak › Utlendingssak Hva kan dette kreve av tiltak, undersøkelse, dokumentasjon, samordning?	
4 Hastesak? Behov for midlertidig avgjørelse? Sterke nok grunner? Behov for sakkyndig arbeid straks?	
5 Skal barnet høres , når, av hvem og hvordan?	
6 Saksforb. møte Skal det holdes saksforb. møte?	
7 Sakkyndige , skal det oppnevnes sakkyndig etter barneloven § 61 nr. 1? Etter barneloven § 61 nr. 3?	
8 Behov for særlig kompetanse hos sakkyndig? Skal sakkyndig snakke med parter før saksforberedende møte? Med barn før saksforberedende møte? Andre oppdrag før saksforberedende møte? Notat/resymé fra sakkyndig?	

	Spørsmål til behandling	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
9	Mandat for den sakkyndige Evt. fastsette frist for forslag og uttalelse til mandat	
10	Gjennomføring av saksforberedende møte Skal advokatene holde kort innledning, hvor sitter parten under forklaringen, hvem spør?	
10	Tolk? Hvilket språk?	
11	Andre tiltak Er det aktuelt å <ul style="list-style-type: none"> > vise partene til mekling, barneloven § 61 første ledd nr. 2 > oppnevne repr. for barnet, barneloven § 61 første ledd nr. 5 innhente uttalelse fra barnevern/sosialtjenesten, barneloven § 61 første ledd nr. 6 > innhente uttalelser/dok. fra andre > få fritak fra taushetsplikt > egner saken seg for mekling? 	
12	Videre plan Når kan saksforberedende. møte og/ eller hovedforhandling holdes? Skal det være fagkyndige eller alminnelige meddommere?	
13	Andre forhold av betydning for saksforberedelsen?	Kopi av prosesskriv sendes direkte til den sakkyndige

Vedlegg 3 Planbrev i foreldretvist

Da det har vist seg vanskelig å få gjennomført telefonisk planmøte (...) vil retten avklare noen forhold av betydning for den videre saksforberedelsen. Prosessfullmektigene bes kommentere de enkelte punktene senest innen (dato). Dersom bemerkninger eller innsigelser ikke er innkommet, vil retten anse sine forslag som akseptert.

Etter gjennomgang av stevning og tilsvaret antar retten at saken egner seg for at det forsøkes mekling i rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1, og det vil tas initiativ til å beramme dette. Dersom partene mener at saken ikke egner seg for slik behandling bes dette opplyst og begrunnet.

Det vil orienteres i forkant om hvordan dommeren ønsker rettsmøtet gjennomført. Det vil bli oppnevnt sakkyndig til å bistå, og partene vil bli varslet om hvilken sakkyndig som vil bli benyttet, med kort frist for eventuelle habilitetsinnsigelser. Dersom partene mener at det er behov for en spesifikk sakkyndig kompetanse, må dette opplyses til retten.

Det ser ut til å være behov for innhenting av informasjon fra *barneverntjeneste/politi/krisesenter/barnehage/skole/etc.* Retten forutsetter at partene vil samtykke til opphevelse av taushetsplikt, og at prosessfullmektigene kan avklare hva de vil innhente og hva retten skal innhente.

Barnet saken gjelder er X år gammelt og skal høres i sakens anledning. Retten antar at slik høring bør skje *før det første rettsmøtet / etter det første rettsmøtet (nærmere detaljer kan også foreslås)*, og ønsker partenes syn på hvordan dette kan gjøres på best mulig måte av hensyn til barnet.

Retten forstår stevningen slik at Y har behov for tolk i (språk) og retten vil innkalle slik tolk til rettsmøtet.

Bruk ellers innkallingsbrev til planmøte, (vedlegg 1) og rettsbok fra planmøte (vedlegg 2) som huskeliste til aktuelle punkter.

Vedlegg 4 Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig

1. Kontaktetablering

- › Dommeren presenterer seg, og kan si noe om sin rolle i saker som handler om barn
- › Si gjerne noe hyggelig om barnet eller noe barnet er interessert i
- › Server eventuelt noe å drikke
- › Si noe om hva du vet om saken

2. Informasjon

- › Si noe om barnets rett til informasjon og til å uttale seg om spørsmål av betydning for barnets liv
- › Si noe generelt om at mange barn kan ha mange tanker om det å snakke med en dommer, og at det er vanlig å grue seg. Det bør også fremgå at dommeren ikke er på jakt etter riktige eller gale svar. Dette vil bidra til å ufarliggjøre situasjonen, samt bidra til at barnet ikke bare snakker dommeren etter munnen / sier det barnet tror dommeren vil høre
- › Si til barnet at det er viktig å snakke sant
- › Si noe om betydningen av hva barnet mener, og at du kommer til å ta notater
- › Si at det er de voksne, og ikke barnet, som skal bestemme
- › Si hvem som får vite hva som blir sagt og hvordan
- › Si at det er lov ikke å si eller mene noe

3. Selve samtalen

- › Begynn gjerne med å høre om barnet kjenner andre i samme situasjon, fortell kanskje om at andre i tilsvarende situasjon har ordnet seg på mange ulike måter
- › Si noe om at barnet kanskje har snakket om dette hjemme, eventuelt hvordan, og om barnet vet hva foreldrene mener
- › Bruk eventuelt tegning eller annet utstyr for å illustrere
- › Det kan være lurt å søke mer etter barnets opplevelse av sin verden enn etter barnets "vilje" eller "valg". Prøv gjerne å finne ut barnets eventuelle begrunnelse og fasthet hvis det gir uttrykk for hva det vil
- › Snakk med barnet om likheter og ulikheter i hverdagen hos foreldrene, eventuelt før og nå
- › Hvis barnet ikke vil ha samvær eller kontakt, drøft alternativer og prøv å finne ut om dette handler om at det er vanskelig å dra fra den ene eller til den andre, eller om det er gode eller vanskelige forhold hos den ene eller hos den andre

4. Avslutning

- › Gi barnet et kort referat av hva du har oppfattet å være barnets mening om de spørsmål saken reiser hvis det har ment noe, eventuelt bare hvilket bilde du har fått av barnets liv og hva som er viktig for det
- › Fortell barnet at foreldrene vil få vite hovedinnholdet i barnets uttalelse og når og hvordan dette vil skje
- › Fortell at barnet vil bli informert om avgjørelsen når den foreligger. Spør barnet om det har synspunkter på hvordan denne formidlingen bør skje

Vedlegg 4a Ramme for referat fra samtale med barn, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31

Samtalen ble gjennomført i/på ..., hvem fulgte barnet

Til stede:

Barneloven § 31 omhandler barnets rett til å være med på avgjørelse. Bestemmelsen lyder slik:

Etter kvart som barnet blir i stand til å danne seg egne synspunkt på det saka dreiar seg om, skal foreldra høyre kva barnet har å seie før dei tek avgjerd om personlege tilhøve for barnet. Dei skal leggje vekt på det barnet meiner alt etter kor gammalt og modent barnet er. Det same gjeld for andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere.

Eit barn som er fylt sju år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkt, skal få informasjon og høve til å seie meininga si før det blir teke avgjerd om personlege forhold for barnet, mellom anna om foreldreansvaret, kvar barnet skal bu fast og samvær. Meininga til barnet skal bli vektlagt etter alder og modning. Når barnet er fylt 12 år, skal det leggjast stor vekt på kva barnet meiner.

Alt. 1.: Barnet er år og skal høres i medhold av barneloven § 31 annet ledd.

Alt. 2.: Barnet er år. Ut fra barnets alder og modenhet er retten kommet til at barnet kan høres forut for avgjørelse treffes i spørsmål om foreldreansvar/fast bosted/samvær.

Barnet ble gjort kjent med at det har rett, men ikke plikt, til å uttale seg i forbindelse med at spørsmål om foreldreansvar/fast bosted/samvær skal avgjøres. Barnet ble videre gjort kjent med at uttalelsen har betydning for saken, og at det blir skrevet et resyme som blir gjort kjent for foreldrene. Barnet ble også gjort kjent med at selv om barnets mening vil bli tillagt vekt, er det foreldrene eller retten som treffer avgjørelsen, og ikke barnet.

Saken gjelder ...

Barnet ga uttrykk for ...

Samtalen varte fra kl. til kl.

Vedlegg 4b Innkalling til barnesamtale

Etter lov om barn og foreldre § 31 annet ledd skal retten informere barnet i en sak som denne, og høre (*hans/hennes*) uttalelse om (*han/hun*) ønsker å si noe. Som tidligere opplyst vil dommeren og den sakkyndige derfor gjennomføre en samtale med (*barnet*) før *det* (*neste*) (*saksforberedende rettsmøtet/hovedforhandlingen*).

For at (*barnet*) skal være litt forberedt på hva slags samtale dette er, anbefales at (*han/hun*) i forkant får se animasjonsfilmen «hva skjer i domstolen når mamma og pappa krangler om meg», som kan finnes på nettsidene domstol.no/barn eller på YouTube. Om (*han/hun*) ikke har fått se den i forkant kan (*han/hun*) få se den når (*han/hun*) kommer til samtalen.

Samtalen vil gjennomføres (*i NN tingrett / på den sakkyndiges kontor / annet sted + adresse*) (*dag og dato*), og (*en av foreldrene/ eventuelt ved navn*) bes om å komme til (*stedet*) med (*sønnen/datteren*) kl. (*XX*), og (*eventuelle detaljer om henvendelsen, dommerens navn eller lignende*).

Vi tar sikte på å gjennomføre selve samtalen mens den som følger venter rett utenfor.

Det vil skrives et referat fra samtalen, og dette vil sendes prosessfullmektigene.

Likelydende brev er sendt til begge parter, og til den sakkyndige.

Vedlegg 5 Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene, X født xx.yy. og Y, født xx.yy.

Det er tvist om *foreldreansvar, fast bosted og samvær* for partenes barn, A født xx.yy. og B født xx.yy..

Retten har ansvar for at saken er forsvarlig opplyst, og ønsker derfor kopi av dokumenter i pågående og/eller avsluttet barnevernssak.

Lov om barn og foreldre § 61 a lyder slik: «Barnevernstenesta kan uhindra av teieplikta etter barnevernloven1 § 6-7 gi opplysningar til domstolen i sak om foreldreansvar, kvar barnet skal bu fast og samvær.»

Komplett kopi av saken(e)s dokumenter / vedtak eller undersøkelsesrapport som gir et dekkende bilde av barnevernssaken/ en redegjørelse for iverksatte tiltak, eventuelle bekymringsmeldinger, vedtak fattet av barneverntjenesten eller fylkesnemnda, sakkyndige rapporter eller lignende evalueringer bes oversendt til retten, fortrinnsvis innen (dato).

Det understrekes at retten som hovedregel vil sende kopi av de mottatte dokumentene til partenes prosessfullmektiger. Det bes uttrykkelig opplyst dersom det etter barneverntjenestens syn foreligger noe grunnlag for at partene ikke skal motta disse.

Vedlegg 6 Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene. Det er tvist om *(foreldreansvar, fast bosted og samvær)*. Partene er enige om *(eks hvem barnet skal bo fast hos)*

Det er opplyst at barnas far er anmeldt for.../ at barnas mor skal være ilagt besøksforbud... etc....

Da saken omhandler forholdet mellom foreldre og barn, og partene ikke har fri rådighet over saken, påhviler det en særskilt plikt for retten å sørge for sakens opplysning. Retten ber derfor i medhold av tvisteloven § 21-5 jf. *(I avsluttede saker; politiregisterloven § 30 og politiregisterforskriften § 27-2, eller i pågående saker; politiregisterloven § 30 og påtaleinstruksen § 16-5)* om kopi av straffesaksdokumentene, fortrinnsvis innen (dato)

Av hensyn til kontradiksjon forutsettes det at partene får tilgang til straffesaksdokumentene, og retten vil som hovedregel videresende disse i kopi til partenes prosessfullmektiger. Det bes om at politiet, dersom det anses nødvendig, gir nærmere anvisning på håndteringen av utlånet. Det bes også uttrykkelig opplyst dersom det etter politiets syn er etterforskningsmessige eller andre grunner til at partene ikke skal motta kopi av dokumentene.

Samvær med tilsyn etter barneloven § 43 a – sjekkliste

De nye reglene gjelder for saker innkommet til retten etter 1. januar 2014.

Vilkår og avgrensninger

Pålegg om samvær med tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson kan bare gis der «særlige høve» og «barnet sine behov» taler for det, jf. barneloven § 43 a første ledd.

Samvær med tilsyn må avgrenses mot ulike former for sakkyndig bistand med sikte på utredning av en foreldretvist etter barneloven. Ordningen skal heller ikke brukes der det er behov for å prøve ut en samværsavtale etter barneloven § 61 første ledd nr. 7. Tilsynsordningen skal videre avgrenses mot oppgaver som kun innebærer å føre en særskilt kontroll med samværsforelder, og det å følge opp andre vilkår som retten måtte ha fastsatt med hjemmel i barneloven § 43 tredje ledd første punktum. Se mer om dette Prop. 85 L (2012-2013) punkt 8.3.4.3. Se også Faglig veileder for utførelse av støttet tilsyn i samværsaker etter barneloven § 43 a.

Forhåndskontakten

Før retten gir pålegg om samvær under tilsyn, skal den innhente en konkret vurdering fra den kommunale barneverntjenesten (ved beskyttet tilsyn) eller Bufetat (ved støttet tilsyn) om hvordan pålegget kan gjennomføres, jf. barneloven § 43 a fjerde ledd.

Formål:

- › Å gjennomgå og avklare forhold som gjelder den praktiske gjennomføringen av pålegget.

Praktisk:

- › *Når?* Forhåndskontakten vil i praksis ofte gjennomføres under hovedforhandling eller forbedende rettsmøte. Det kan også være aktuelt å ta kontakt i forkant av rettsmøtet.
- › *Hvem?* I tilsynsforskriften § 5 første ledd er det bestemt at det normalt er barneverntjenesten i den kommunen der barnet bor fast som skal oppnevne tilsynsperson ved beskyttet tilsyn. Kontaktperson i kommunen vil framgå av kontaktliste som den enkelte kommune er bedt om å sende sin lokale tingrett og lagmannsrett. I § 7 første ledd sies det ikke noe om hvilket regionkontor i Bufetat som er ansvarlig ved støttet tilsyn, men det er naturlig at dette er regionkontoret der samværet skal gjennomføres. Hvem som er kontaktperson ved regionkontorene framgår av kontaktliste utarbeidet av Bufdir.
- › *Hvordan?* Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets (BLD) veileder til barneloven § 43 a heter det under merknadene til § 2 tredje ledd at forhåndskontakten kan gjennomføres både muntlig og skriftlig.
- › *Hvor raskt?* Det kan forventes umiddelbar tilbakemelding per telefon fra regionkontoret i Bufetat/kommunal barneverntjeneste på generelle spørsmål som ikke er betinget av lokale variasjoner. Slike konkrete spørsmål må eventuelt avklares nærmere med det aktuelle familievernkontoret / den aktuelle tilsynspersonen før regionkontoret / barneverntjenesten kan gi endelig tilbakemelding.

Aktuelle spørsmål å ta opp under forhåndskontakten:

- › Tidspunkt for samvær
 - » Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å fastsette bestemte tidspunkter for samvær i pålegget.
 - » Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å fastsette samvær utenfor tilsynspersonens normalarbeidstid.
 - » I hvilken grad vil fastsettelse av tid for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?
- › Sted for samvær
 - » Vil ansvarlig myndighet kunne stille med egnede lokaler?
 - » Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å gjennomføre samværet på et bestemt sted.
 - » I hvilken grad vil fastsettelse av sted for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?
- › Hvor lang tid kan det forventes å ta før tilsynet er etablert?
- › Barnets behov
 - » Har barnet spesielle behov som må ivaretas, bør ansvarlig myndighets synspunkt på hvilke utfordringer dette vil reise ved gjennomføringen av samværet innhentes. Er det for eksempel forhold i saken som stiller særlige krav til tilsynspersonen?
- › Tolk
 - » Hvis det er behov for tolk, hvilke utfordringer reiser dette og hva vil konsekvensene være?
- › Bistand fra tilsynsperson ved henting og bringing
 - » Hvis det er behov for bistand fra tilsynsperson, hvilke utfordringer byr dette på?
- › Aktuelle tilsynspersoner
 - » Hvis det er personer i omgangskretsen som kan være aktuelle som tilsynspersoner, bør dette tas opp med ansvarlig myndighet.
- › Andre personer til stede under samvær
 - » Der det er aktuelt at andre personer er til stede under samværet utover samværsforelderen, bør ansvarlig myndighet gis anledning til å komme med sine synspunkter på dette.

Påleggets innhold

Retten skal i pålegget fastsette om det skal være beskyttet tilsyn eller støttet tilsyn, jf. tilsynsforskriften § 2 første ledd.

Pålegget skal begrunnes, jf. barneloven § 43 a femte ledd. Begrunnelsen gis i dom, i kjennelse om foreløpig avgjørelse etter § 60 eller i hevingskjennelse ved rettsforlik.

Pålegget skal fastsette de vilkårene som er nødvendige for gjennomføringen av tilsynet, herunder timeantallet og varigheten, jf. barneloven § 43 a andre ledd og tilsynsforskriften § 2 andre ledd. Listen ovenfor med spørsmål som det kan være aktuelt å ta opp ved forhåndskontakten med ansvarlig myndighet vil kunne være veiledende for hvilke bestemmelser som bør tas inn i pålegget.

Informasjon til partene

- › Partene bør gjøres oppmerksom på at samværsforelderens må kontakte ansvarlig myndighet som fastsatt i pålegget for å iverksette tilsyn, jf. tilsynsforskriften § 3.
- › Der pålegget er fastsatt i dom, bør partene gjøres oppmerksom på at avgjørelsen må være rettskraftig før den kan iverksettes.
- › Partene bør videre gjøres oppmerksom på at et tilsynsår beregnes fra dato for første gjennomførte tilsyn og følger således ikke kalenderåret, jf. merknadene til tilsynsforskriften §§ 4 andre ledd og 6 andre ledd i BLDs veileder om barneloven § 43 a.
- › Partene bør orienteres om at ansvarlig myndighet kan utfylle og presisere rettens pålegg når dette er nødvendig for å kunne iverksette tilsynssamværet. Dette kan for eksempel være å fastsette tid og sted for samværet der dette ikke er gjort i pålegget, jf. merknadene til tilsynsforskriften § 7 i BLDs veileder om barneloven § 43 a.
- › Partene bør også orienteres om at det offentlige dekker utgiftene til tilsynet, herunder kostnadene ved bruk av tolk der dette er nødvendig, jf. barneloven § 43 a sjette ledd.

Se også: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barneloven.pdf>

Vedlegg 8 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1

I medhold av barneloven § 61 nr. 1 oppnevnes du med dette som sakkyndig for NN tingrett.

Oppdraget består i denne omgang i å være til stede under rettsmøtet, som er berammet til **dag, dato, klokkeslett** i NN tingrett, sal vil opplyses ved henvendelse i resepsjonen.

Ditt mandat vil være å bidra til opplysning av barnets situasjon, avklare hva partene midlertidig eller endelig bør kunne bli enige om slik at en eventuell løsning blir til barnets beste, medvirke ved eventuell mekling mellom partene, samt å bidra til avklaring av hvordan saken best kan behandles videre.

(Retten ønsker også dine innspill til hvordan barnets rett til å bli informert og hørt best kan ivaretas.)

*Det er ønskelig at du gjennomfører en samtale med hver av partene (og/eller barnet) før rettsmøtet, og at et kort notat om dette, hvis mulig, sendes retten og prosessfullmektigene senest **xx.yy.2015**.*

Til orientering vedlegges kopi av de dokumenter som foreligger i saken så langt.

Eventuelle nye dokumenter som kommer til, vil bli ettersendt. Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 9 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3

I medhold av barneloven § 61 nr. 3, jf. tvisteloven § 25-3, oppnevnes du som sakkyndig for NN tingrett i sak nr. xxyy

Med utgangspunkt i hensynet til barnets beste skal retten avgjøre *tvistetemaet/-temaene*.

Du gis følgende mandat:

1. Gi en beskrivelse og vurdering av (barnet), hans/hennes utviklingsstatus og omsorgsbehov, og drøft hva eventuelle avvik kan skyldes
2. Beskriv og vurder foreldrenes omsorgs-/samværsevne i forhold til å oppfatte og ivareta (barnet)s behov
3. Beskriv og vurder den følelsesmessige tilknytning mellom barnet og foreldrene
4. Gi prognoser / vurder / drøft, i den grad det er psykologfaglig relevant, konsekvensene for barnet ved *oppvekst hos hver av foreldrene / ulike samværsordninger / ikke samvær...*
5. Eventuelle risikomomenter bes særlig drøftet
6. Den sakkyndige må gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen
7. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med begge partene (*og med barnet, og at det foretas observasjon av begge partene sammen med barnet i foreldrenes respektive hjem*)
8. Den sakkyndige står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes, eventuelle spørsmål om fritak fra taushetsplikt kan avklares via retten
9. *Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg i spørsmålene om fast bosted og samvær*

Vedlagt følger kopi av de dokumentene som hittil foreligger i saken.

Senere dokumenter vil bli ettersendt, og prosessfullmektigene vil bli bedt om å sende kopi av nye prosesskriv direkte til deg.

Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er (dato). Uttalelsen sendes til NN tingrett og prosessfullmektigene. Det forutsettes at du er til stede i rettsmøtet og avgir forklaring.

Rettsmøtet er berammet til (dag, dato, klokkeslett). Saken er berammet med x dager.

Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 10 Momenter til partsforklaringen

- › Hvem er foreldrene (bosted, arbeid, nettverk, nærmiljø, familieforhold, aktiviteter, hverdagsliv m.m.)
- › Hvordan er barnet (alder, utvikling, spesielle problemer, behov, fungering i barnehage/skole, forhold til foreldre, søsken, andre familiemedlemmer/personer)
- › Hvordan har de innrettet seg med fordeling av omsorgen under samlivet
- › Hvordan ser hver av foreldrene på den andre som omsorgsperson
- › Hva er problemet/konflikten? (samarbeidsproblemer, personlige problemer/rus/vold)
Definere konflikten, kartlegge uenighet og enighet.
- › Er barnet involvert i konflikten, og på hvilken måte
- › Forsøk å få fokus på løsningsmuligheter og samarbeidserfaringer, og få foreldrene til å snakke om hva de tror er best for barnet

Vedlegg 11 Huskeliste, momenter til robust rettsforlik

- › Helgesamvær knyttes til partalls- eller oddetallshelger, og gjenopptas i slike etter ferier og andre avvik
- › Alle ferier bør knyttes opp til definert ferie i skoleruta på den skolen barnet går på eller sogner til (dermed virksomt også for barnehagebarn)
- › Vinter- og høstferie defineres som den helgen som etter vanlig turnus tilligger den som skal ha ferie, tillagt skolens fem feriedager
- › Tilstreb å definere andre ferier slik at løpende helgeturnus i størst mulig grad opprettholdes
- › Egen formulering om at skoleferie som etter avtalen ikke er lagt til den samværsberettigede tilfaller den som har barnets faste bosted hos seg (vil passe der en samværsberettiget skal ha litt sommerferie og den andre bør ha romslig ferie uten løpende samvær), og/eller at ordinært løpende samvær utgår når en av partene har ferie med barnet
- › Skolens sommerferie er ikke alltid på 8 fulle uker, oftest 7 ½, løsning for hvem dette skal belastes
- › Hvis ikke fast sommerløsning (eks «halve skolens ferie regnet fra siste skoledag til første skoledag, første halvdel i oddetallsår og andre halvdel i partallsår»), må avklares lengde og eventuelt om ferien kan avvikles samlet eller i bolker, samt om lengde på intervaller for den andre i mellom
- › Valg av sommerferie hvert annet år til gitt dato, slik at skriftlig valg etter nærmere kriterier skal være sendt til slik dato, i motsatt fall går valgretten over på den andre, som innen annen dato meddeler valget skriftlig
- › «Serviceavtale», avtale om å be om årlig bistand fra familievernet, medbragt avtalen og nytt års kalender, for å snakke seg kronologisk gjennom året, avdekke skjær i sjøen eller tolkningstvil og løse i forkant

Vedlegg 12 Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7.

1. (Barna) skal ha fast bosted hos (forelder A)
2. (Forelder B) skal frem til neste saksforberedende møte ha samvær med (barna) annenhver onsdag fra kl. 17 – 1830 på (sted)
3. Ved samværene skal (navn) være til stede
4. Den sakkyndige skal ha samtaler med begge foreldrene, observere 1-2 samvær mellom (forelder B) og barna, og observere (forelder A) og barna i hjemmet
5. Den sakkyndige skal uhindret av taushetsplikt om nødvendig kunne innhente opplysninger om barna og foreldrene fra barneverntjenesten, barnehagen, behandler/helsepersonell/sykehus...og andre som den sakkyndige finner behov for å snakke med for avklaring av de spørsmål saken reiser
6. Partene fritar de som er nevnt i pkt. 5 for taushetsplikt overfor den sakkyndige
7. *Partene skal møte til samarbeidssamtaler på familievernkontoret (med nærmere detaljer). Familievernkontoret kan ved behov også kalle inn den sakkyndige, og partene fritar for enhver taushetsplikt mellom den sakkyndige, familievernkontoret og retten. Retten sender henvisning til familievernkontoret og legger ved stevning og tilsvær samt rettsboken her*
8. Neste saksforberedende møte ble berammet til (dag, dato, klokkeslett)

Vedlegg 13 Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/prosessfullmektiger

Retten viser til stevning og tilsvar i saken. Slik saken står nå, synes tvistetemaet å være om man skal justere samværsomfanget noe.

Etter en nærmere vurdering av saken finner retten det hensiktsmessig å henvise partene til mekling ved (navn) familievernkontor, som er godkjent mekler, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 2.

Begrunnelsen for rettens beslutning er at konflikten synes å være av svært begrenset omfang, samtidig som det antas å være til barnets beste at konflikten løses på lavest mulig nivå. Det er videre lagt stor vekt på *at det ikke har vært dialog mellom partene / at stevning er kommet kort tid etter at konflikten oppsto / at stevningen ser ut til å ha kommet svært overraskende på (x) / at (x eller y) ikke har møtt til mekling /at meklingsattest er utstedt før (hendelse eller utvikling z)...*

Familievernet kan tilby mekling og bistand til foreldresamarbeid på et spesialisert og høyt faglig nivå. Familievernet har erfarne fagpersoner på konflikthåndtering, kunnskap om barn og erfaring med samtaler både med barn og foreldre. Retten anser at partene fortsatt kan ha stort utbytte av denne bistanden, og at videre rettslig behandling bør unngås om det ikke er helt nødvendig. Ved vurderingen har retten tatt hensyn til at et lavest mulig konfliktnivå også vil være til (barnet)s beste, jf. barneloven § 48.

Mekler skal straks gi tilbakemelding til retten ved inngåelse av avtale, eller på det tidspunkt det blir klart at avtale ikke vil bli inngått. Behandlingen i tingretten vil da fortsette.

Slutning

Partene i (saksnummer) henvises til mekling ved Bufetat region, (navn) familievernkontor.

Beslutningen er ikke gjenstand for anke, jf. barneloven § 62.

Vedlegg 13a Vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til familievernkontoret

(partenes navn), henvisning til mekling

Det vises til forhåndsvarsel fra retten ved henvendelse til leder (navn).

Retten har besluttet å vise partene i saken tilbake til mekling, etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, som lyder;

Retten kan vise partane til mekling hos godkjend meklar eller annan person med innsikt i dei tvistepunkta saka gjeld. §§ 52 og 53 gjeld tilsvarande. Dersom meklaren kjem fram til at partane ikkje kan nå fram til ein avtale gjennom vidare mekling, skal han straks melde frå til retten om dette.

(navn) har tatt ut stevning med krav om at *det fastsettes samvær mellom ham/henne og partenes felles barn, (navn og fødselsdato), og at han/hun får del i foreldreansvaret / at barnets faste bosted skal flyttes til ham/henne.* (Navn) har i tilsvar krevet *(ulike varianter).*

Saken henvises tilbake til mekling (eks) fordi partene kort tid etter at det ble tatt ut stevning inngikk en midlertidig avtale på familievernkontoret, gjeldende fra 1. september til 1. desember 2015, og slik at avtalen skal evalueres etter dette/(begrunnelse fra beslutningen)

Retten mener at saken ved dette ikke er moden for rettslig behandling, og at partene har vist at de fortsatt kan ha nytte av bistand fra familievernkontoret. Retten anser videre at det vil være til barnets beste at foreldrenes uenighet holdes på lavest mulig konfliktnivå så lenge det er en mulighet for at de kan komme fram til en utenrettslig avtale.

Familievernkontoret anmodes om å kalle partene inn til videre mekling snarest mulig, slik at det kan legges rammer for en hensiktsmessig prosess fram mot evaluering.

Dersom meklingen ikke fører til noen avtale mellom partene, skal tingretten i henhold til § 62 første ledd nr. 2 andre punktum straks orienteres om dette, og tingretten vil da overta den videre behandlingen av saken.

Tingretten anmoder om en kort statusrapport innen **DATO**.

Som kjent har meklere ved familievernkontoret taushetsplikt om innholdet i meklingen, og partene må samtykke til at denne oppheves dersom noe av innholdet skal meddeles retten, jf. barneloven § 50 første ledd og familievernkontorloven § 5a og § 6.

(navn A) har adresse (xxyy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)

(navn B) har adresse (xxyy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)

Vedlegg 14 Brev for å henvise til veiledning fra familievernkantor i prøveperiode etter Barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkantoret

Familievernkantor

Adresse

Partene -

Det vises til vedlagte stevning og tilsvarende i ovennevnte sak, samt rettsbok fra saksforberedende møte.

I rettsmøtet inngikk partene en midlertidig avtale om fast bosted og samvær for fellesbarna NN.

Avtalen/Ordningen som partene skal prøve ut gjelder foreløpig frem til neste saksforberedende rettsmøte som er berammet til (dato) i NN tingrett. Den midlertidige avtalen fremgår av rettsboken.

En sentral årsak til at søksmål er reist for tingretten er det ansente forholdet mellom partene. Begge erkjenner høyt konfliktnivå, og at de har store utfordringer med kommunikasjonen seg imellom. Dette påvirker barna og samarbeidet foreldrene imellom. Partene ønsker derfor veiledning om konflikthåndtering og kommunikasjon. Partene har samtykket til å møte ved familievernkantoret for slik veiledning, se den midlertidige avtale punkt , og til at retten oversender de dokumentene som er vedlagt.

På denne bakgrunn anmoder retten familievernkantor NN om å innkalle partene til et oppstartsmøte i nær fremtid. Formålet med et slikt møte vil naturlig være å fastlegge videre oppfølging av partene.

I den grad familievernkantoret mener det er hensiktsmessig, kan psykolog NN, som har deltatt på det saksforberedende møtet, kontaktes for innhenting av informasjon. Han/hun nås på tlf...

Målet med familievernkantorets veiledning er å tilrettelegge forholdene for en permanent og solid enighet som kan resultere i et rettsforlik. Familievernkantorets veiledning vil være et viktig element i neste saksforberedende rettsmøte i NN tingrett.

Det fremgår av den midlertidige avtale at partene har løst ansatte ved familievernkantoret fra taushetsplikten, jf. barnevernloven § 50 og lov om familievernkantorer §§ 6 flg.

Retten anmoder derfor om et kort referat/notat vedrørende nevnte veiledning.

Av hensyn til neste saksforberedende møte imøteser retten en slik rapport innen (dato).

Vedlegg 15 Det materielle spørsmålet om dommerbytte

Da de nye saksbehandlingsreglene i barneloven ble vedtatt, synes forutsetningen å ha vært at det normalt ikke er nødvendig med et dommerbytte ved overgangen fra mekling / saksforberedende møter til hovedforhandling. Det har vært lagt til grunn at en dommer bør opptre på en slik måte under meklingen / de saksforberedende møtene at problemstillingen knyttet til inhabilitet ikke oppstår.

I departementets veileder fra 2004, Q-15/2004 heter det på s 23: «Etter rettspraksis og juridisk teori skal det en del til for at dommeren inhabiliseres gjennom handlinger knyttet til meklingsarbeid mv. En noe mer aktiv og målrettet rolle for dommeren i forhold til framdrift og avtaleløsninger skaper imidlertid økt behov for å være seg bevisst nøytralitet og balansert tilnærming. Dommeren bør ha et reflektert forhold til både faktisk og partsopplevd habilitet og nøytralitet.»

Spørsmålet om habilitet er ikke videre problematisert.

Spørsmålet synes ikke å ha vært satt på spissen i rettspraksis. I følge Bøhn, domstoloven, kommentarutgave, 2. utgave s 392 har det imidlertid de siste tiårene vært en klar utvikling i Høyesteretts praksis for at det skal mindre til enn tidligere for å konstatere inhabilitet etter domstoloven § 108, med større vekt på hvordan forholdet vil bli oppfattet av partene og allmennheten.

Spørsmålet om habilitet ved overgangen fra meklingssporet til hovedforhandlingssporet er ikke drøftet i Backers kommentarutgave til Barneloven fra 2009. På s 434 drøftes imidlertid en side av spørsmålet, nemlig betydningen av at det tidligere er avsagt en midlertidig avgjørelse. Hans konklusjon er at dette ikke medfører inhabilitet. Borgarting lagmannsrett tok stilling til habilitetsspørsmålet for en dommer som hadde avsagt en midlertidig avgjørelse i LB-2010-111233. I den aktuelle saken ble tingrettsdommeren kjent inhabil på grunn av utformingen av begrunnelsen.

I Camilla Bernts artikkel «Sakkyndige i barnelovssaker for domstolene: roller og rettssikkerhet» i Tidsskriftet FAB nr. 3 for 2014, særlig punkt 5 og 7, drøftes behovet for dommerbytte. Det argumenteres for at forholdet mellom den sakkyndige og dommeren under og mellom de saksforberedende møtene, kan tilsi at det bør være en regel om dommerbytte tilsvarende den bestemmelsen som finnes i tvisteloven § 8-7 om rettsmekling. Argumentasjonen er ikke knyttet til domstoloven § 108 annet ledd. Bøhn, kommentarutgaven til domstoloven, omtaler ikke spørsmålet.

Spørsmålet om habilitet etter domstoloven § 108 annet ledd beror som kjent på en samlet vurdering. Momenter som vil ha betydning ved avgjørelsen antas bl.a. å være dommerens uttalelser og opptreden før og under de saksforberedende møtene. Særlig relevant her vil trolig være i hvor stor grad vedkommende dommer har gitt direkte eller indirekte uttrykk for sitt eget syn på saken, enten i mekling eller i en midlertidig avgjørelse. Om noen av partene har opplevd forlikspres vil kunne være relevant. Et annet moment som antas å kunne være relevant er på hvilken måte dommeren har samarbeidet med den sakkyndige uten at partene er orientert om hva som har foregått. Videre vil partenes syn være relevant, jf. ordlyden i domstoloven § 108 annet ledd.

Oppfatningen blant en del dommere er at tingretten i større grad enn tidligere rutinemessig bør bytte dommer ved overgangen til hovedforhandlingssporet, jf. bl.a. Camilla Bernts syn. Praksis i enkelte andre domstoler er automatisk dommerbytte. Hva som vil bli oppfattet som en tillitvekkende prosess, og hva som antas å gi et mest mulig robust resultat, kan være relevante momenter i vurderingen. Av særlig betydning er muligheten for at saken vil bli brakt inn på nytt ved endringssøksmål dersom partene ikke har hatt tillit til prosessen. Hensynet til barnets beste står sentralt ved vurderingen. Dette momentet kan imidlertid også i noen tilfeller tilsi at den samme dommeren bør fortsette, f.eks. fordi vedkommende har snakket med barnet. Et moment som kan tale mot en slik tilnæringsmåte er at det generelt kan være betenkelig at en part skal kunne «velge en dommer bort» basert på subjektive hensyn. Ressurshensyn kan til dels også være et relevant mothensyn.

Vedlegg 16 Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling

Uteblir noen av partene, vil saken kunne avgjøres etter vanlig realitetsbehandling, i medhold av barneloven kapittel 7. Det er ikke adgang til å avsi fraværdom i en sak etter barneloven, jf. tvisteloven § 16-10. Det kan imidlertid avsies dom i sak med begrenset rådighet dersom bevisføringen gir et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag for de krav som er til behandling, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd. Retten viser til avgjørelsen publisert som LB-2011-140954, hvor lagmannsretten uttaler:

Lagmannsretten legger til grunn at det er anledning for tingretten til å avsi dom i en sak etter barneloven selv om saksøkte uteblir, forutsatt at saksøkte er lovlig stevnet og at retten i tillegg har et slik forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag som tvisteloven § 21-3 forutsetter...

Vedlegg 17 Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene

Hjemmelsgrunnlaget for avgjørelse om sperret adresse er uoversiktlig, men dette, og saksbehandlingen, synes greit oppsummert i en *uttalelse fra Sivilombudsmannen, publisert som SOM-2014-409*:

*Opplysninger om en persons adresse i folkeregisteret kan skjermes mot innsyn ved at opplysningene graderes etter beskyttelsesinstruksen § 4, jf. § 3. Avgjørelser om å unnta personopplysninger fra offentlighet på denne måten (skjerming/sperring av adresse), ble tidligere fattet av skattekontorene.
[...]*

Forskriftsbestemmelsen ble endret med virkning fra 1. november 2012, og beslutningsmyndigheten lagt til politiet. Dette fremkommer forutsetningsvis av någjeldende forskrift om folkeregistrering § 3-2 nr. 10, som fastslår at skattemyndigheten registrerer adressesperring etter melding fra Kripos, og indirekte av forskriften § 9-5 annet ledd annet punktum.

Politidirektoratet har i forbindelse med undersøkelsene herfra opplyst at beslutninger om sperring av adresse nå fattes av det aktuelle politidistriktet - i samråd med den trusselutsatte. Politidistriktet melder beslutningen inn til Kripos v/Nasjonalt kontaktpunkt for adressesperring. Kripos overprøver ikke beslutningen, men kontrollerer at politidistriktet har fattet en beslutning og foretatt en trusselvurdering som tilsier sperring, og at det foreligger et signert samtykke til sperring og flyttemelding fra den trusselutsatte. Det gis deretter melding fra Kripos til Skattedirektoratet, som foretar den faktiske skjermingen i folkeregisteret. En beslutning om sperring innebærer blant annet at den trusselutsatte må flytte og holde oppholdsstedet hemmelig for omverdenen. Kripos overtar administrasjonen av den trusselutsattes post.

I lovforarbeidene Ot. Prp. 103 (2004-2005) er forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister utførlig behandlet i **pkt. 5.5.** og departementets vurderinger og forslag er oppsummert i pkt. 5.5.4 blant annet slik;

*«Departementet understreker at en livssituasjon som tilsier at en person må leve på sperret adresse eller med fiktiv identitet fordi vedkommende er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner, omfatter et fåtall mennesker. Det dreier seg imidlertid om situasjoner hvor det foreligger alvorlig fare for liv og helse. Adekvat beskyttelse i disse situasjonene har derfor avgjørende betydning for den det gjelder og barn vedkommende har omsorg for. Det er, som det også framgår av arbeidsgruppens framstilling, gjennomgående kvinner som er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner av en slik alvorlighetsgrad at det er behov for slike beskyttelsestiltak. Det understrekes imidlertid at departementets vurderinger og forslag er kjønnsnøytralt og gjelder uavhengig av hvem som er trusselutsatt og trusselutøver.»
[...]*

«Departementet mener det i praksis vil være vanskelig, og normalt også umulig, å ivareta behovet for beskyttelse gjennom sperret adresse og fiktiv identitet samtidig som en trusselutøver har del i foreldreansvaret, samværsrett, eller opplysningsrett. Det kan ikke forventes at et barn under samværet skal klare å la være å røpe så vesentlige forhold i sin tilværelse som hvor han eller hun bor. Utøvelse av foreldreansvaret forutsetter videre rett til deltagelse i barnets liv som vil medføre kunnskap om barnets bosted. Tilsvarende vil gjelde for opplysningsretten. Dersom den som utgjør trusselen har eller får del i foreldreansvaret eller samværsrett, vil dette derfor

innebære at den trusselutsatte får valget mellom ikke å benytte seg av beskyttelsestiltaket, med den overhengende fare dette vil innebære for vedkommendes sikkerhet, eller at det blir den trusselutsatte som må avskrive all kontakt med barnet.

Fiktiv identitet og sperret adresse er aktuelle beskyttelsestiltak i tilfeller hvor det foreligger en alvorlig trussel mot vedkommendes liv og helse. Ofte vil det også foreligge tidligere voldsutøvelse som barnet kan ha vært vitne til. På bakgrunn av den kunnskap som nå foreligger om skadevirkningene for barn ved å være vitne til vold, mener departementet at retten i stor utstrekning vil ha grunnlag for å komme til en avgjørelse hvor trusselutøveren ikke gis del i foreldreansvaret og ikke gis samværrett i de tilfellene vedkommende må anses å utgjøre en alvorlig trussel mot den andre forelderen. Å utsette barnets omsorgsperson for alvorlige trusler vil gjennomgående skape en tilværelse med konstant frykt som kan virke svært ødeleggende for både omsorgspersonen og barnet. Etter departementets syn må dette anses å være en omsorgssvikt overfor barnet fra trusselutøverens side. Det er derfor ikke bare hensynet til trusselutsattes sikkerhet som tilsier at det ikke bør være samvær og felles foreldreansvar, men direkte hensynet til barnet.»

For retten er det altså en utfordring at den skal forholde seg til at det er gjort en konkret trusselvurdering fra politiets side, og at politiet mener at de beskyttelsestiltakene som er iverksatt er nødvendige. Retten vil normalt mangle tilgang til hva vurderingen i sin helhet har gått ut på, eller om den baserer seg på andre kilder enn de som har vært tilgjengelige for retten. Dette utgjør en svakhet ved sakens opplysning, og det er lite tilfredsstillende at retten har begrenset mulighet til å prøve nærmere den premiss som adressesperringen utgjør. Det vil normalt ikke gis ut informasjon om den konkrete trusselvurderingen som er foretatt, men leder av det aktuelle politidistriktet, eller en representant for Kripos vil kunne innkalles som vitne for å gjøre generelt rede for hvilke vurderinger som gjøres i slike saker. Det bør vies særlig oppmerksomhet til at det kan være forhold i grunnlaget som går utover synlige bevisstema som for eksempel vold. En del av grunnlaget vil kunne være for eksempel at det er gitt opplysninger om et kriminelt miljø til politiet, eller opplysninger om et æresrelatert trusselbilde eller lignende. Forhistorien til det trusselbildet som har ført til sperret adresse kan være svært sammensatt. Dette er vanskelig å tilpasse til rettens behov for opplysninger, uten at en trussel kan bli betydelig forsterket, eller en pågående etterforskning kan bli sterkt skadelidende.

Dette medfører dilemmaer som må vurderes og løses i den enkelte sak. Merk allikevel at det i lovforarbeidene Ot. Prp. 103 (2004-2005) i pkt. 5.3 er viktige uttalelser om beviskravet i saker der det er fare for vold eller andre overgrep mot barn, dette kan være *lavere* enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, slik at eventuell tvil kommer barnets sikkerhet til gode.

Praktisk tilnærming til saker med sperret adresse

- › Retten må avklare hvordan, og i hvilken grad, grunnlaget for adressesperringen kan gjøres kjent for retten
- › Vær oppmerksom på at enhver «glipp» som kan avsløre personnavn, stedsnavn og lignende som kan avsløre den sperrede adressen kan medføre at barnet og den skjermede forelderen må bryte opp for å etableres i sikkerhet på nytt
- › Retten er avhengig av bistand til å avklare situasjonen fra den eller de advokatene som kjenner saken. Dersom slik forhåndsavklaring bare kan skje med den ene av prosessfullmektigene, kan det vurderes å bruke en annen forberedende dommer som kan være friere i denne avklaringsprosessen, uten fare for å inhabilisere seg. Saker av denne type vil kunne være ekstra krevende for prosessfullmektigene, og dette vil kunne reflekteres i arbeidsoppgaver/sakskostnadskrav
- › Det må avklares hvilke sikkerhetstiltak som anses nødvendige før, under og etter eventuelle rettsmøter. Hvis slike tiltak anses nødvendig kan det vurderes å få sikkerhetsbistand fra politiet
- › Avklar hvilken sal som egner seg, om det trengs flere saler, eventuelt om det skal gjennomføres fjernmøte med parten som har sperret adresse fra en annen domstol
- › Vær oppmerksom på at saken kan reise prosessuelle problemstillinger knyttet til ønske om sladding av navn og adresser i dokumenter, samt begjæring om at vitner forklarer seg anonymt. Tvisteloven § 24-8 gir ikke anledning til anonym vitneførsel i sivile saker, noe som er i motstrid med forutsetningene i saker med sperret adresse. Det er grunn til å tro at lovgiver ikke har vært oppmerksom på problemstillingen. I avgjørelsen i HR-2015-1452-U ble det slått fast at anonym vitneførsel fra fostermor (i en barneverns-sak) var en saksbehandlingsfeil, men at det var klart at den ikke kunne ha virket inn på avgjørelsens innhold
- › Også i disse sakene er bevistemaet knyttet til hva som er til barnets beste. Forsøk å unngå at saken utvikler seg til en ren prøving av om det foreligger bevis for alvorlige straffbare forhold eller fare for slike

Postadresse:
Domstoladministrasjonen
Postboks 5678 Sluppen
7485 Trondheim

Telefon: +47 73 56 70 00

E-post: postmottak@domstoladministrasjonen.no
www.domstol.no
www.jordskifte.no

